

Mezey László Miklós

SÖTÉTBEN

„A katonapedagógia az állatszeliidítés fordítottja, célja az embervadítás.”

(Fábry Zoltán)

I.

Sápadt fény töltötte be a barakkot. Az ablak szíki keretén át a sötét erdő némasága bámult be. Langyos meleget lehelt a két ormótlan szeneskályha. Szögletes, fekete vastestűk magabiztosan trónolt a terem közepén. Uralkodtak a barakkban, már-már kultuszuk volt. A tizedesek előjoga volt rámutatni a kályhákhoz közel eső laticellmatracokra:

– Emberek, ez az én helyem itt! Nem szeretném, ha valamelyikük ide telepedne... – Hangjukban több volt az ingerkedő tréfa, mint a vészjósló bizalmatlanság, de azért senki sem mert volna oda feküdni. Csak a messzebbre eső és persze hidegebb helyen levő, földre rakott, nyílegyenes sorba „belőtt” matracok valamelyikén. E kétnégyzetméternyi területeken próbáltak meg a lehetőség szerint legkényelmesebben berendezkedni. Sok választásuk persze nem volt, hiszen valamenynyiknek egyformán keskeny matrac jutott, ugyanaz volt a fölszerelésük, megegyező az egyenruhájuk. Az elmúlt hónapok során talán még az arcukat is egyformává pofozta a közös sors.

A tábori kiképzés már két hete apasztotta erejüket, és nemritkán gondoltak arra, hogy éppen most tartanak görcsös akaratmegfeszítésük végső határán. Ámbár nem sok idejük és alkalmuk maradt gondolkodni. A részletes kiképzési terv szoros programot szabott ki a századnak, nem volt üresjárat, időhúzás. Minden napjuk, órájuk és percük szigorú következetességgel, előírás szerint pergett. Igaz, némiképp megedződhetek már. Azonban a laktanyában mindig történt valami előre nem várt dolog, ami kidöccentette az időt egyhangú, erőemésztő folyásából. Ha más nem is, de egy váratlan, jóízű ebéd, közös nevetés, esetleg egy üveg becsempészett bor néhány napra emlegetnivalót hagyott maga mögött. Egyszer tiszta volt az ég, máskor fellegek tarkázták. Itt az erdőben viszont minden egyforma volt. Gyászosan kopasz fák, havas táj, ólomszínű égbolt és az örökké fújó, hideg szél.

A legrosszabb az egészben mégis az volt, hogy tudva tudták: hetekre beosztották minden percüket, grammnyi pontossággal kiporciózták fáradság- és kenyéradagjaikat. Ide még a postát sem hozta ki a vételező teherkocsi. A levélvárás izgalma, a borítékbontás jóleső bizsergése hetekre elmaradt. Semmi más nem létezett számukra, csak a gyászos erdő és a pernyi pontossággal végrehajtandó, százszor begyakorolt feladat. Meg talán a remény, hogy néhány nap múlva visszatérhetnek a laktanyába, ahol végre zuhany alá állhatnak, ágyba feküdhhetnek, és a kintinban sikerül inniük két korsó habos, szőke sört.

Emlékezésre sem maradt idejük, erejük. Amint a napos bekiabált a barakk hűvös reggeli homályába (mert reggelre a duruzsoló fekete vaszörnyek csak hideg és haszontalan fémtestekké változtak) – Ébresztő, fel! –, attól a pillanattól kezdve már nem voltak, nem lehettek önmaguk. Részekké váltak, az előírt program birtokolta minden pillanatukat, pillantásukat, szívdobbanásukat. Egészen a takarodóig, amikor a gyönge fényeket kioltották.

Nem volt semmi a sajátjuk, ami rajtuk és körülöttük volt. Azaz talán mégis: a zubbony zsebében lapuló, gyűrött sarkú fénykép, az emlékeket idéző golyóstoll, a zsírpecsétetes boríték ismerős kézírása. Mindössze ennyi volt a birtokuk, a vagyonuk, ennyi lehetett az övék.

A barakktól nem messze, az erdei út túloldalán húzódott meg az apró tisztás, ahol két, párhuzamos bádogvályú állt, tíz-tíz rozsdás csappal. Ezeket rohanta meg a század a kora este hófelhősen derengő sötétjében. A januári hidegben nem sokáig locsolták magukat a dermesztő vízzel. Lábat már csak a legigényesebbje mosott, mert az nagyon körülmenyes volt. Félmezítláb ugrálni a havon, a lökdösődve szitkozódó embergyűrűben, idétlenül kapkodva a törölköző és a pénzérme nagyságúra kopott szappan után.

Igyekezni kellett, a vacsorára kevés idő maradt, és aki kellőképpen nem sietett a mosdással, a vacsora végén már suttyomban, zsebből ehette meg a kenyérmaradékot a sorakozó alatt. Voltaképpen nem is volt hol vacsorázni. A barakkba tilos volt ételt bevinni, a körlet előtere, ami egyben raktárként szolgált, szűknek bizonyult száz ember számára. Maradt tehát a konyhasátor előtti tisztás, és a hevenyészett asztalok mellett állva kapkodták be a gyorsan hűlő tarhonyás húst vagy babgulyást. A harmatozó pára vagy a szállingózó hó hamar kihűtötte az ételt, s az utolsó kanálnál már ugyanolyan hideg volt, mint a talpuk alatt a szennyes, letaposott hó. A kapkodó evés után a zsíros maszattal bevont csajkáikkal igyekeztek a langyos vizes mosogatókondérhoz. Itt

is ajánlatos volt igyekezni, az utolsóknak a sűrű mosogatólétől csak még zsírosabbak lettek az evőcsészéik.

Nem figyeltek a sorok előtt járkáló századparancsnokra. Néhányan a téli erdő csöndjébe vétek belehallani hangokat, a hátsó sorokban az egymás mellett állók suttogva beszélgettek, mások a mozdulatlanság leple alatt próbálták rendesen begombolni sebtében magukra kapott köpenyüket. Az őrnagy már negyedórája beszélt. Öblös hangjából erőteljes foszlányok ugrottak a hármás sorok fölé. Elsuhantak a sapkák fölé, be a fák közé.

M. már másodszor taposta kőkeményre a havat maga körül. Bakancsával eligazgatta a fölкотort hórögöket, hogy aztán lesimítsa, belegyúrja, gyömöszölje a már keményre vált barnás, fagyott hóba.

Az eligazítás nem akart véget érni, ma különösen hosszan tartott. Fáradtabbak is voltak az előző napnál, vagy talán hidegebb volt ma? Ki tudja? Az égen sehol nem fénylett egyetlen ezüsthényű csillag, madár sem rikoltott, a barakk párás ablaka mögül derengett csupán a biztató, sárgás homály.

Mintha már az őrnagy mögött álló szakaszparancsnokok is elunták volna magukat. Egyikük cigarettára gyújtott, a másik fölváltva dugta zsebre kezeit, a törzsörmester meg egykedvűsége álcájával igazgatta vállszíját. A századügyeletes tizedes karszalagos keze sután feszült a nadrágja szárához. Merev pózban állt az egész század a barakk vasajtaja előtt. Ilyenkor mindenki fülmerültek a múlt káoszából az emlékfoszlányok: lányarcok, gesztenyefasoros utcák, meleg nyári esték halványuló-élesedő képei. Egészen váratlanul csapott közéjük a vezényszó:

– Század, vigyázz!

Véget ért az esti eligazítás. Boldog elégedettséggel követték a csatogó parancsokat: – Jobbra át! Oszolj!

Langyos bűdösségben kezdtek vetkőzni, ruhájukat szabályosan összehajtva tették a hátizsák, a sisak és a gyalogsági ásó mellé. Páran még egy sütőtök maradványain osztozkodtak, amelyet napközben az ügyeletes pirított meg a kályhák rácsos tetején. Voltak, akik a hátizsájukban kotorásztak valami ennyivaló maradéka után. Legtöbben azonban végigdőltek a vékony laticellmatracon, hogy testükkel melegítsék föl valamennyire, ha túlságosan le talált volna hűlni a betonpadlón.

Keveset beszéltek. Nem is volt miről. Valamennyien mindennap ugyanazt csinálták. A sokat látott, sokat megért emberek szűkszávúságával jelekből is értették egymást. Időnként egy tizedes fölmordult valami-

ért, káromkodott, majd elhallgatott. Az ügyeletes végigarszolt a matrac-sorok között, belerúgott egy-egy szabálytalanul elhelyezett bakancsba. Gazdáik morgolódva másztak utánuk. Ekkor már alig volt ébren valaki.

M. álmában otthon járt, a régi utcákon. Kétszer kanyarodott meg a kockaköves út a fák lombalagútja alatt. Az úttesten sétált az alacsony, ódon házak között. Mellette lépkedett földet súroló fényes orrával a vizsla. Megbámulták a vaskos törzsű gesztenyefákat, a hullámos tetejű házacskákat, a lányokat, a picinyke kirakatok portékáit. A kutya olykor fölkapta a fejét gazdája jóváhagyó, biztató pillantását lesve.

Aztán otthon ült egy könyvvel az ölében, mellette langyos tej eregette illatfelhőit a virágos bögréből. Olvasólámpája fénykörbe vonta a könyv lapjait. M. maga elé nézett és a jövőre gondolt. A betűkkel sűrűn telerótt lapok fölött látta magát különböző helyzetekben. Álmodozott magáról, sorsáról. A jövőről a lány is eszébe jutott. Hosszú haja libbent, s az orra szeplős volt.

Megint a vizsla ugrándozott körülötte, fölágaskodott, mellső lábait a derekához támasztotta, úgy kapaszkodott rá. Idegesen szimatoló orra katonaruháját szaglászta, idegenkedve fújtt egyet, aztán lelkes farkcsóválással kapaszkodott volna még följebb. Keze végigfutott a kutya szép fején, megállapodott koponyája búbján, aztán meggyűrte a füleit, végiglapogatta a hátát.

Éles kiáltás vágódott az éjsötét barakk áporodott szagú, hortyogó sötétjébe.

Riadó!

Az ügyeletes kiáltott, miközben vad mozdulattal föl-kattintotta a vilnykapcsolót. A máskor gyér, sápadt fény most bántóan szúrta a szemüket. Fölvillanása minden emlék, álom, káprázat és vágy végét szakasztotta. Egyetlen mozdulat után a múlté lett a nyugalom, a béke, a kívánás. Életüket, testüket ismét birtokba vette a kiképzési terv. A fény kigyúltának pillanatában megszűntek maguknak létezni, a feladat végrehajtóiként buktak vissza a valóságba.

Ideges káromkodások csaptak föl itt is, ott is. Kapkodó mozdulatok követték az első másodpercek értetlen kábultságát. Nehezen jutott el a tudatukig: vége az alvásnak. Föl! Hogy mi következik, azt még nem tudták, de biztosak voltak benne, hogy rájuk nézve rossz lesz.

M. először fejébe nyomta a sisakját, aztán nyúlt az ingéért. Gyorsan belebújt a zubbonyba, a köpenyébe, magára kapta a fölszerelését.

Minduntalan lecsukódó szemeit kerekre nyitva tolakodott a fegyverállvány felé. A szakaszparancsnokok az előtérben álltak, és a két tisztelyettes egy-egy lánál állva kiabált:

– Gyerünk már, az istenit! Eltelt öt perc! Mozgás, mozgás!

M. fémes, keserű ízt érzett a szájában. Valami emléke volt még arról, hogy utoljára tarhonyás húst evett. Hirtelen szomjazni kezdett. Persze most gondolni sem lehetett az ivásra. Hátára kanyarította fegyverét, igyekezett megkeresni a barakk előtt rendezetlenül lökdösődő szakaszában a helyét.

„Uram Isten, még ez is...” – motyogta magában, ahogy némi tolazkodás árán betoppant a helyére. Abban bízott, hogy sikerül a kiszabott időre végrehajtani a riadót, sorakoznak egy kicsit, az őrnagy majd szónokol egyet, és néhány perc múlva visszadőlhet a matracára. Így is majdnem eldőlt az álomosságtól. „Vége lesz, rögtön vége lesz...” – biztatta magát. „Most, ebben a rohadt hidegben talán nem csinálnak cirkuszt, ha pár perccel túl is léptük a normaidőt. Egész nap hajtottunk, ők is tudják, milyen fárasztó napunk volt...”

A szakaszparancsnokok katonáik elé léptek. Igazgatták a sorokat, rövid, éles hangú utasításokkal pótolgatták a fölszerelés hiányosságait, szidták a hanyagul fölöltözötteket, az álomosságtól dülöngélőket.

Az őrnagy hangja dörrent valahonnan a sötétből, mintha eddig ott sem lett volna. M. lehunyta a szemét, de rájött, így sokkal rosszabb. Percenként fonódott rá az álom csápja. Vágyott, hogy beledőljön, hagyja magát körbefonni, de tudta, annál rosszabb lesz a hidegben magára eszmélnie. A fémes íz elborította a nyelvét, ínyét, fogait. Szomjazott. Aztán erőt vett magán. Érezte, szinte tudta, ezt az éjszakát, ezt a riadót nem ússzák meg egy sorakozóval.

II.

Futni kezdtek az erdei ösvényen. A párhuzamos keréknyomokhoz igazították gyorsuló lépteiket. Csak néhány nagyon álmos, még magához nem tért katona botladozott a mélyedések között föl-púposodott hókásában. Két oldalt közönyösen álltak a kopasz fák, hóborította tövük világítva lapult, némán jelezve, semmi közük ahhoz, ami itt folyik.

M. előtt a golyószórós szaladt. A széles vállú, mokány fiú hátán csö-römpölt a fegyver összezárt lábvillája. Tulajdonképpen ez a hang vezette a sötétben. Néha a szemét is behunyta, de már nem volt álmos. Csak

a zörgő golyószóró irányába emelgette gyorsan nehezülő lábait. „Mi van velem? Ilyen hamar fáradok? Vigyázni, vigyázni! Takarékoskodni az erővel! Be kell osztanom azt a keveset, ami még van. Szükségem lesz rá, nagyon úgy néz ki.” Valamit megsejtett, valami azt súgta neki, hogy ez az éjszaka nem fog egyhamar véget érni. Igyekezett egyenletes ritmusban futni, minél kevesebb energiát elpazarolni a csetlésre-botlásra. Szerelvénye egyelőre tartotta magát, csak a gyalogsági ásó rövid nyele verte a térdhajlatát. De ezt már régen megszokta.

A század sorai lassan bomladozni kezdtek, mind többen maradtak el. Hátrólól ösztökélő kiáltások harsantak:

– Ne maradjon le! Ne maradjon le! – A tiszthelyettesek, tizedesek ugyanúgy futottak, rohantak, ahogyan ők. Igaz, csak egy pisztoly lógott az oldalukon, semmi más.

„Úgy látszik, ritmusba lendültem” – gondolta M. Még nem érzett súlyos fáradtságot. A sisak időnként előrecsúszott a homlokába, de azt egyetlen karmozdulattal hátrálökte.

Tompán pufogtak a bakancsok a havas csapáson.

– Gázriadó! – rikoltott a törzsőrmester valahol a sorok élén. Futás közben, a lehető leglassabban bogozgatni kezdték a gázálarctáskájuk csatját.

– Nem hallották? Gázriadó! – ordított valahonnét egy rekedt hang. Valamelyik tizedes lehetett. Akármennyit ügyetlenkedtek az álarccal, bármennyit feszegették, tágították, egyszer, egy mély sóhaj után a fejükre kellett húzni a gumimaszkot. M. ezután végképp nem látott semmit. A két kerek üvegablakocská azonnal bepárasodott a szeme előtt. Orrát, száját betömte a gumi bűze, a szivárgó kesernyészénpor, alig-alig kapott levegőt. Zihálni kezdett.

M. feszülten figyelte maga előtt a golyószóró lábavillájának zörgését. Egyszer neki is ment hátrólól, amikor a széles vállú fiú megbotlott egy kiálló gyökérben. Homlokába hasított az ütés fájdalma. Szó nélkül, morgás nélkül kapkodta tovább a levegőt. Azt a keveset, amit a gázmaszk szűrője átengedett. Csakhogy már kiesett a ritmusból, össze-visza lépkedett, oldalról is meglökte valaki. Hallani sem hallott semmit, tompán zúgott a vér a fülében. Szeme könnybe lábadt az erőlködéstől, nem látott maga előtt semmi mást, csak imbolygó árnyakat. A tizedesek változatlanul üvöltöztek, holott ennek semmi értelme sem volt, hiszen a század buta csordaként szaladt, vakon, süketen, némán.

Az erdő szélén, jobbra, a képzeletbeli láthatárig fehéren terült el a síkság. Mintha azon túl már nem is lenne erdő, nem is lenne semmi.

A mező a világ mezsgyéjeként laposodott mellettük. Az erdő sötétje és e világvégi fehérség határán páncélosok lánctalpaitól összeszabdalt út kígyózott. Ezen botladoztak, csörömpöltek a zilált sorok. A tizedesek is elfáradhattak, mert elhallgattak. Csönd üledett köréjük, csak a gumialarcok mögül sivitott a szaggatott lihegés, meg az összekoccanó szerelvények fémes zaja jelezte a mozgást.

Feküdj! Kúszás!

Feküdj, kúszás! Nem értik?

M. elengedte fáradt testét, hadd zuhanjon. Egy pillanatig jólesően fekvé maradt, aztán mászni kezdett. Fegyvere minduntalan előre csúszott a hátán, csöve a tarkójába fúródott. Hónaljában bénító, szorító görcsöt érzett, de toltta magát előre az élesre mart, jégszikrákat hányó csapáson. Hirtelen fájdalom hasított a térdébe, ahogyan a szögletesre fagyott röghöz vágódott a lába. Már ezzel sem törődött, vonszolta, toltalökte magát előre, behunyt szemmel. Eltűntek a lánctalpak fagyos mintázatai, az előtte kúszók mocskos kásává gyömöszölték a havat. Megszűnt az erdő, eltűnt a fehér pusztaság, nem létezett a csillagtalan, hófelhős égbolt, és nem volt többé a század sem. Maradt a magányos, kínos vonszolódás. Bogár módjára araszolt a fagyott földön. Fegyvere csöve most már a vállá fölött túrta a havat. Nem törődött vele. Semmi nem érdekelt. A bénító fáradtság elnyomta, elszívta minden erejét, akaratát, gondolatát, érzését. „Túl lenni... Valahogy túl lenni az egészen...” – ez volt minden, ami üres malomként forgó agyában megfogalmazódott. Nem gondolat volt ez, nem is érzés, csupán a tehetetlen elkeseredés föllökődő hulláma.

Nagyot csattant a sisakja. Az előtte kúszó – vajon még mindig a zömök golyószórós? – bakancsába ütődött. Ernyedten feküdt. Képtelen volt tovább mászni. Fogalma sem volt, meddig maradt ebben a béna, kifacsart helyzetben. Sisakos fejét az előtte fekvő mocskos bakancsára hajtotta. Jobb lábát fölhúzta, mintha megpróbálná még egyszer előre lendíteni magát. Fegyvere csöve immár megtelt hókásával, a gyalogsági ásó nyele befordult a lába közé, az üres gázálarc táská a dereka köré csavarodott. Mint valami idéetlen bábu feküdt a lánctalpak szabdalta csapáson. Arra eszmélt, hogy az ő lábába is beleütközik valaki hátrólól. Kinyújtotta a karját, megpróbált tovább araszolni. Gödör volt előtte. Belemászott, aztán fölgűrte magát a peremére, amelynek élesre fagyott szélé most a nadrágját hasította föl. Úgy érezte, immár csupasz testtel mászik a fagyban. Mégsem fázott. Arcát a gumialarc alatt ellepte a veríték. Szeme előtt színes karikák villódtak, fülében a zubogó vér lüktetett.

Emeljék föl! – hallotta valahonnan fölülről, oldalról, messziről.

Fölvetette a fejét. Pillantása körbefogta a hómezőt, az eget, meg az előtte mozduló bakancsokat. Fülébe harsogó dalt fújt a fájdalom, lábán jéghidegen nyilallott a seb. Tátott szájával próbált mélyeket lélegzeni, nagyot harapott a semmiből. A levegő végképp elfogyott, szénpor szállt az orrába, lehunyta a szemét. Még érezte, hogy az arcára tapadt izzadt gumi égeti a bőrt.

A század rongyosan, tépetten, kimerülten állt a barakk előtt. Ugyanúgy szűrődött ki a sárgás derengés a keskeny ablakokon, ahogyan az esti sorakozó idején. Most azonban nem figyelték az erdő neseit. Már csak a kihűlt matrac után vágytak. Álltak. Érezték, hogy így maradni, mozdulatlanul állni is jó, mert amint megmoccannak, minden tagjukba fájdalom hasított, és a fölfeslett ruhák alatt dideregni kezdett a testük. Zsibbadt, érzéketlen izmokkal ácsorogtak. Semmi másra nem futotta az erejükből.

M. lassan, nagyon lassan megigazította a tölténytáskát az oldalán, hogy ne nyomja annyira. Aztán visszasüppedt a gondolatlan, érzésten semmibe.

Az ügyeletes katona most is sután, feszes vigyázzban állt előttük. Vasalt szolgálati ruhája úgy festett, mint akit a skatulyából rántottak elő, hogy odaállítsák a csürhe elé: így kell kinéznie egy igazi katonának!

A szakaszparancsnokok cigarettáztak az őrnagy mögött, aki ismét beszélt. Sétált a zilált sorok előtt és beszélt. Öblös hangja időnként magasra csapott, aztán elnyúlt a sapkák fölött, be az erdő csupasz fái közé.

M. elmosolyodott, mert szállingózni kezdett a hó, amely majd puhán belepi a lánctalpak szabdalta út éles peremű, nadrágszaggató, térdet horzsoló csapdáját. Orrában a langyos tej illatát érezte, keze alá simult a vizsla feje, és sáros, havas sisakja fölött összeborultak az otthoni utca gesztenyefáinak lombjai.

PoLiSz, 2008/6.

(Mezey László Miklós 1953-ban született Budapesten. Prózát ír.)